

струментів ДПП; завуальованістю умов отримання прибутку приватним партнером та ін.

І все ж слабка реалізація сильної ідеї державно-приватного партнерства має у своїй основі причини не стільки об'єктивного, скільки суб'єктивного характеру. Тому сучасний стан теорії законодавства про ДПП та практики його реалізації передбачає поглиблене вивчення проблем правовстановлення та правореалізації, коли йдеться про запровадження політики державно-приватного партнерства у науку та освіту.

Проведений аналіз дозволяє запропонувати узагальнення за кожним з напрямів державної політики.

Виваженість стимулів на першому етапі становлення інноваційного суспільства закладає інструменти господарсько-правових вимог до держави стосовно підтримки інноваційного потенціалу підприємців, вчених, винахідників та інших суб'єктів і учасників інноваційних відносин.

Державна політика у сфері становлення інноваційного суспільства в Україні багато в чому примножить свою цінність, якщо ресурси Національного фонду досліджень, приватних партнерів, інших суб'єктів підтримки інновацій реалізуються за призначенням.

1.3. Законодавче забезпечення інноваційного розвитку українського суспільства

Здобуття Україною незалежності й перехід до ринкової економіки обумовили запровадження новітніх підходів до її розвитку, опанування правового забезпечення інноваційного механізму господарювання. Одним із його аспектів є створення сприятливих умов для залучення інвестицій, активізація інноваційної діяльності, формування інноваційної інфраструктури, запровадження найновіших технологій тощо.

Глобалізація, яка стала однією з визначальних характеристик світової економіки кінця ХХ – початку ХХІ століть, поставила перед

урядами багатьох країн, у тому числі й України, проблему пошуку нових форм і методів адаптації національного економічного та політико-правового середовища до сучасних вимог здійснення міжнародних економічних відносин.

Як слушно зазначає О. В. Петришин, на початку ХХІ століття процес утворення та нагромадження нових знань привів до переходу у якісно новий стан: знання стали самостійною продуктивною силою. Сучасна «нова економіка» – це виробництво і використання нових знань, перетворення їх на повноцінний фактор виробництва, який відіграє провідну роль у системі факторів¹.

У сучасному світі відбувається переоцінка основних цінностей. Від економічної спрямованості суспільство переходить до інноваційної, від нагромадження матеріального багатства як основи особистого добробуту – до нагромадження інформації як основи науково-технічного прогресу. Не так володіння матеріальними благами, як володіння інформацією й інтелектуальним потенціалом визначають місце людини у сучасному суспільстві².

Україною, як і більшістю держав, що пов'язують майбутній економічний розвиток із здобутками науки й активними інноваційними процесами, розроблено нормативно-правові акти та інші документи, що визначають концептуальне і стратегічне бачення перспектив інноваційного розвитку економіки та формування національної інноваційної системи.

Основи інноваційної моделі економічного розвитку нашої держави були закладені ще у 90-ті роки минулого століття. Це перші Закони, прийняті ще в 1991 році УРСР «Про власність»³ (втратив чинність у 2007 році) та «Про підприємництво»⁴ (втратив чинність частково згідно з Господарським кодексом України), а також Закони

---

¹ Петришин, О. В. Привітальне слово [Текст] / О. В. Петришин // Проект Інноваційного кодексу України як новий етап розвитку нормотворення в інноваційній сфері : матеріали наук.-практ. конф., м. Харків, 14 черв. 2011 р. / редкол.: С. М. Прилико, Ю. Є. Атаманова, Д. В. Задихайло. – Х. : ФІНН, 2011. – С. 15–16.

² Там само.

³ Про власність [Текст] : Закон УРСР від 07.02.1991 № 697-ХІІ // Відом. Верхов. Ради УРСР. – 1991. – № 20. – Ст. 249.

⁴ Про підприємництво [Текст] : Закон УРСР від 07.02.1991 № 698-ХІІ // Відом. Верхов. Ради УРСР. – 1991. – № 14. – Ст. 168.

України «Про інвестиційну діяльність»¹, «Про наукову і науково-технічну діяльність»².

Так, у преамбулі до Закону України від 13 грудня 1991 р. «Про наукову і науково-технічну діяльність» наголошувалося, що розвиток науки і техніки є визначальним фактором прогресу суспільства, підвищення добробуту його членів, їх духовного та інтелектуального зростання. Цим зумовлена необхідність пріоритетної державної підтримки розвитку науки як джерела економічного зростання і невід’ємної складової національної культури та освіти, створення умов для реалізації інтелектуального потенціалу громадян у сфері наукової і науково-технічної діяльності, цілеспрямованої політики у забезпеченні використання досягнень вітчизняної та світової науки і техніки для задоволення соціальних, економічних, культурних та інших потреб.

На виконання цього Закону для фінансування заходів щодо забезпечення розвитку й використання досягнень науки і техніки в Україні постановою Кабінету Міністрів України від 18 лютого 1992 р. № 77 було створено Державний інноваційний фонд з регіональними відділеннями в АР Крим, областях, містах Києві і Севастополі³.

У 1995 році був прийнятий Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу», який визначав правові, організаційні і фінансові основи експертної діяльності в науково-технічній сфері, а також загальні основи і принципи регулювання суспільних відносин у галузі організації та проведення наукової та науково-технічної експертизи з метою забезпечення наукового обґрунтування структури і змісту пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, наукових, науково-технічних, соціально-економічних, екологічних програм і проектів, визначення напрямів науково-технічної діяльності, аналізу та оцінки

---

¹ Про інвестиційну діяльність [Текст] : Закон України від 18.09.1991 № 1560-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1991. – № 47. – Ст. 646.

² Про наукову і науково-технічну діяльність [Текст] : Закон України від 13.12.1991 № 1977-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 12. – Ст. 165.

³ Про створення Державного інноваційного фонду [Текст] : постанова Каб. Міністрів України від 18.02.1992 № 77 // Збір. постанов Уряду України. – 1992. – № 3. – Ст. 67.

ефективності використання науково-технічного потенціалу, результатів досліджень¹.

16 липня 1999 року прийнято Закон України «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків «Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка», «Інститут електрозварювання імені Є. О. Патона», «Інститут монокристалів». У жовтні 2001 року дія цього Закону була поширена і на технологічний парк «Вуглемаш» (м. Донецьк). А з 2002 року Закон має назву «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків»².

Станом на 2015 рік цей Закон визначає правові й економічні заходи запровадження та функціонування спеціального режиму інноваційної діяльності 16-ти технологічних парків, а саме: «Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка» (м. Київ), «Інститут електрозварювання імені Є. О. Патона» (м. Київ), «Інститут монокристалів» (м. Харків), «Вуглемаш» (м. Донецьк), «Інститут технічної теплофізики» (м. Київ), «Київська політехніка» (м. Київ), «Інтелектуальні інформаційні технології» (м. Київ), «Укрінфотех» (м. Київ), «Агротехнопарк» (м. Київ), «Еко-Україна» (м. Донецьк), «Наукові і навчальні прилади» (м. Суми), «Текстиль» (м. Херсон), «Ресурси Донбасу» (м. Донецьк), «Український мікробіологічний центр синтезу та новітніх технологій» (УМБІЦЕНТ) (м. Одеса), «Яворів» (Львівська область), «Машинобудівні технології» (м. Дніпропетровськ).

Постановою Верховної Ради України від 13 липня 1999 р. №916-XIV була схвалена Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України³. У ній, зокрема, визнавалося, що науково-технологічний та інноваційний розвиток є невід'ємною складовою

---

¹ Про наукову і науково-технічну експертизу [Текст] : Закон України від 10.02.1995 №51/95-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1995. – №9. – Ст. 56.

² Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків [Текст] : Закон України від 16.07.1999 №991-XIV // Офіц. вісн. України. – 1999. – №32. – Ст. 1660.

³ Про Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України [Текст] : Постанова Верхов. Ради України від 13.07.1999 №916-XIV // Офіц. вісн. України. – 1999. – №29. – Ст. 1465.

частиною задоволення широкого комплексу національних інтересів держави, що реальну незалежність і безпеку мають лише країни, здатні забезпечувати оволодіння новими знаннями та ефективно їх використання. Тому однією з основ Концепції є віднесення збереження та підвищення якості науково-технологічного потенціалу до пріоритетних національних інтересів України.

Дія Концепції була розрахована на період стабілізації економіки та досягнення сталого її розвитку.

Головними цілями науково-технологічного та інноваційного розвитку України було визначено:

- підвищення ролі наукових та технологічних факторів у подоланні кризових явищ у соціально-економічному розвитку України та забезпеченні її економічного зростання, утвердженні духовності у суспільстві, вдосконаленні державотворення;

- створення ефективних механізмів збереження, ефективного використання та розвитку національного науково-технологічного потенціалу;

- технологічне переобладнання і структурна перебудова виробництва з метою нарощування випуску товарів, конкурентоспроможних на світовому і внутрішньому ринках;

- збільшення експортного потенціалу за рахунок наукомістких галузей виробництва, зменшення залежності економіки України від імпорту;

- органічне включення інноваційних факторів до процесу соціально-економічного розвитку держави, збереження довкілля та ефективного використання природних ресурсів, сприяння створенню в економіці достатньої кількості робочих місць, у тому числі для випускників навчальних закладів, фахівців, які внаслідок економічної кризи втратили свої робочі місця у виробництві, науці, освіті тощо, а також для спеціалістів, які звільняються із Збройних Сил;

- відродження творчої діяльності винахідників і раціоналізаторів виробництва;

- розвиток людини як особистості, збереження і захист її здоров'я та середовища проживання, створення умов для високопродуктивної, творчої та безпечної праці і сучасного побуту.

Виходячи з актуальності наявних в Україні наприкінці 90 років проблем, вирішення яких потребувало наукового забезпечення, найбільш пріоритетними напрямками державної підтримки стали:

у сфері наукового розвитку: (1) фундаментальна наука, насамперед розробки вітчизняних наукових колективів, що мають світове визнання; (2) прикладні дослідження і технології, в яких Україна має значний науковий, технологічний та виробничий потенціал і які здатні забезпечити вихід вітчизняної продукції на світовий ринок; (3) вища освіта, підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів з пріоритетних напрямів науково-технологічного розвитку; (4) розвиток наукових засад розбудови соціально орієнтованої ринкової економіки; (5) наукове забезпечення вирішення проблем здоров'я людини та екологічної безпеки; (6) система інформаційного та матеріально-технічного забезпечення наукової діяльності;

у сфері технологічного розвитку: (1) дослідження і створення умов для високопродуктивної праці та сучасного побуту людини; (2) розроблення засобів збереження і захисту здоров'я людини, забезпечення населення медичною технікою, лікарськими препаратами, засобами профілактики і лікування; (3) розроблення ресурсо-, енергозберігаючих технологій; (4) розроблення сучасних технологій і техніки для електроенергетики, переробних галузей виробництва, в першу чергу агропромислового комплексу, легкої та харчової промисловості;

у сфері виробництва: (1) формування наукомістких виробничих процесів, сприяння створенню та функціонуванню інноваційних структур (технопарків, інкубаторів тощо); (2) створення конкурентоспроможних переробних виробництв; (3) технологічне і технічне оновлення базових галузей економіки держави; (4) впровадження високорентабельних інноваційно-інвестиційних проектів, реалізація яких може забезпечити якнайшвидшу віддачу і започаткувати прогресивні зміни в структурі виробництва і тенденціях його розвитку. Основним механізмом реалізації пріоритетних напрямів мали стати загальнодержавні та галузеві наукові й науково-технологічні програми.

Період 2000-их років можна охарактеризувати значною активізацією державної нормотворчості. У Посланні Президента України до Верховної Ради України від 23 лютого 2000 р. «Україна: поступ

у XXI століття. Стратегія економічної та соціальної політики на 2000–2004 роки»¹ підсумовувалися здобутки нашої держави з часу проголошення її незалежності. Так, зокрема, вказувалося на суттєві ознаки економічної стабілізації, які вперше виявилися у 1999 році, ефективну реструктуризацію підприємств, їх адаптацію до умов ринкової кон'юнктури. Практично у всіх галузях промисловості спостерігалися «точки зростання». Було сформовано основні атрибути національної економіки, а саме: грошову, фінансову, платіжну, податкову, митну, банківську та інші системи, що у своїй сукупності визначають економічну інфраструктуру держави тощо. Таким чином, констатувалося утвердження в економіці України основ ринкової інфраструктури.

Найважливішими цінностями визнавалися державність, добробут населення та національна безпека України, а базовою основою для подальшого розвитку – європейський вибір, відданість України загальнолюдським цінностям, ідеалам свободи та гарантованої демократії.

Саме таким підходом обумовлювалася об'єктивна необхідність внесення істотних уточнень у політику системних перетворень, зокрема, значне посилення соціальної спрямованості курсу реформ, перетворення соціального чинника у важливий інструмент прискореного економічного зростання, підвищення дієвості влади, досягнення у суспільстві взаєморозуміння та злагоди. Основною метою реформ визнавалася соціальна переорієнтація економічної політики, а саме: безпосереднє втілення в життя завдань, що визначають довгострокову стратегію соціально-економічного розвитку держави, розбудову в Україні ефективної соціально орієнтованої ринкової економіки. У попередній період за умов глибокої економічної скрути, коли криза поглинала всі фінансові ресурси суспільства, реалізація такої політики була неможливою.

У зазначеному контексті були заявлені такі основні пріоритети стратегії економічного та соціального розвитку України на 2000–2004 роки, як-то: (1) утвердження механізмів, які мали забезпечити

---

¹ Україна: поступ у XXI століття. Стратегія економічної та соціальної політики на 2000–2004 рр. [Електронний ресурс] : Послання Президента України від 23.02.2000 № 276а/2000. – Режим доступу: <http://www.ligazakon.ua>.

надійні гарантії не лише остаточної стабілізації економіки, а й утворення необхідних передумов її прискореного зростання; підвищення ефективності використання трудового потенціалу та зростання продуктивності праці; (2) зростання інтелектуального потенціалу нації та науково-технологічні інновації, застосування яких суттєво змінює обсяги та якість виробництва і споживання; (3) здійснення активної аграрної політики, спрямованої на швидше подолання кризових процесів, забезпечення необхідної адаптації підприємств АПК до умов ринкової кон'юнктури, зміцнення їх фінансового стану, утвердження в перспективі України як держави з високоефективним експортоспроможним сільським господарством; (4) глибока перебудова соціальної сфери, що включає здійснення політики доходів та реформування системи оплати праці, подолання існуючого штучного заниження вартості робочої сили, а також неприпустимо низького рівня соціальних витрат.

Необхідною передумовою успішного вирішення невідкладних проблем соціального розвитку, утвердження суспільної злагоди визнавалося подальше удосконалення соціально-трудових відносин на всіх рівнях управління, розвиток соціального партнерства зміцнення співробітництва та взаємодії органів виконавчої влади, роботодавців та профспілок, підвищення ролі та відповідальності соціальних партнерів за формування і реалізацію соціально-економічної політики.

23 березня 2000 р. був прийнятий Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», яким встановлювався загальний порядок розроблення, затвердження та виконання прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку, а також права та відповідальність учасників державного прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку¹.

Під державним прогнозуванням економічного і соціального розвитку розуміється науково обґрунтоване передбачення напрямів роз-

---

¹ Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України [Текст] : Закон України від 23.03.2000 № 1602-III // Офіц. вісн. України. – 2000. – № 16. – Ст. 657.

витку країни, окремих галузей економіки або окремих адміністративно-територіальних одиниць, можливого стану економіки та соціальної сфери в майбутньому, а також альтернативних шляхів і строків досягнення параметрів економічного і соціального розвитку. Прогноз економічного і соціального розвитку є засобом обґрунтування вибору тієї чи іншої стратегії та прийняття конкретних рішень державними органами, органами місцевого самоврядування щодо регулювання соціально-економічних процесів.

Законом України від 11 липня 2001 р. «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» було визначено правові та організаційні засади цілісної системи формування та реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки в Україні.¹ Зокрема, такими напрямками розвитку науки і техніки на період до 2020 року заявлено: 1) фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави; 2) інформаційні та комунікаційні технології; 3) енергетика та енергоефективність; 4) раціональне природокористування; 5) науки про життя, нові технології профілактики та лікування найпоширеніших захворювань; 6) нові речовини і матеріали.

Реалізація пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки забезпечується шляхом розроблення та виконання за визначеними пріоритетними тематичними напрямками наукових досліджень і науково-технічних розробок державних цільових програм, державного замовлення на науково-технічну продукцію, підготовку наукових кадрів, інформаційне та матеріально-технічне забезпечення наукових досліджень і науково-технічних розробок.

Закон України «Про інноваційну діяльність», прийнятий Верховною Радою України 4 липня 2002 р., вперше визначив правові, економічні та організаційні основи державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановив форми стимулювання державою інноваційних процесів. За цим Законом суб'єкти господарювання всіх форм власності, що реалізують в Україні інноваційні проекти,

---

¹ Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки [Текст] : Закон України від 11.07.2001 №2623-III // Офіц. вісн. України. – 2001. – № 31. – Ст. 1387.

і підприємства всіх форм власності, які мають статус інноваційних, одержали державну підтримку¹.

У Законі України від 16 січня 2003 р. «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (втратив чинність у 2011 році у зв'язку з ухваленням нового закону)² Верховна Рада України визначила такі стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності у державі на 2003–2013 роки:

- модернізація електростанцій; нові та відновлювані джерела енергії; новітні ресурсозберігаючі технології;

- машинобудування та приладобудування як основа високотехнологічного оновлення всіх галузей виробництва; розвиток високоякісної металургії;

- нанотехнології, мікроелектроніка, інформаційні технології, телекомунікації;

- вдосконалення хімічних технологій, нові матеріали, розвиток біотехнологій;

- високотехнологічний розвиток сільського господарства і переробної промисловості;

- транспортні системи: будівництво і реконструкція;

- охорона і оздоровлення людини та навколишнього середовища;

- розвиток інноваційної культури суспільства.

Засади розроблення, затвердження та виконання державних цільових програм регламентуються Законом України від 18 березня 2004 р. «Про державні цільові програми»³. Відповідно до цього Закону метою розроблення таких програм є сприяння реалізації державної політики на пріоритетних напрямках розвитку держави, окремих галузей економіки та адміністративно-територіальних одиниць; забезпечення концентрації фінансових, матеріально-технічних, інших ресурсів, виробничого та науково-технічного потенціалу, а також координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої

---

¹ Про інноваційну діяльність [Текст] : Закон України від 04.07.2002 №40-IV // Офіц. вісн. України. – 2002. – №31. – Ст. 1447.

² Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні [Текст] : Закон України від 16.01.2003 №433-IV // Офіц. вісн. України. – 2003. – №7. – Ст. 271.

³ Про державні цільові програми [Текст] : Закон України від 18.03.2004 №1621-IV // Офіц. вісн. України. – 2004. – №14. – Ст. 956.

влади, підприємств, установ та організацій для розв'язання найважливіших проблем.

За своєю спрямованістю державні цільові програми поділяються на вісім видів: економічні, наукові, науково-технічні, соціальні, національно-культурні, екологічні, оборонні, правоохоронні. Це програми загальнодержавного значення, які охоплюють усю територію держави або значну кількість її регіонів, мають довгостроковий період виконання і здійснюються центральними та місцевими органами виконавчої влади. Крім того, державні цільові програми можуть бути спрямовані на розв'язання інших проблем, у тому числі регіонально-го розвитку.

З метою прискорення промислового розвитку України Указом Президента України від 12 лютого 2003 р. № 102/2003 схвалено Концепцію державної промислової політики¹. Ця Концепція була розроблена з урахуванням змін соціально-економічних відносин, що відбулися у державі за останнє десятиріччя, сучасного стану розвитку промислового виробництва, переходу його від стабілізації до зростання та передбачала реалізацію стратегії випереджаючого розвитку та євроінтеграції, визначеної у Посланні Президента України до Верховної Ради України «Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002–2011 роки»².

Зокрема, у ній зазначалося, що метою державної промислової політики є створення сучасного, інтегрованого у світове виробництво і здатного до саморозвитку промислового комплексу, який відповідає тиме аналогічним утворенням у розвинутих державах світу.

Стратегія реалізації державної промислової політики полягала у створенні належних умов для розвитку промисловості на ринкових засадах з одночасним посиленням державного регулювання там, де ринкові механізми діють неефективно.

Пропонувалося застосування одночасно різних стратегій у різноманітних галузях промисловості, а саме:

---

¹ Про Концепцію державної промислової політики [Текст] : Указ Президента України від 12.02.2003 № 102/2003 // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 7. – Ст. 278.

² Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002–2011 роки [Текст] : Послання Президента України від 30.04.2002 // Уряд. кур'єр. – 2002. – 4 черв. (№ 100).

а) стратегія використання природних ресурсів. Наявні в Україні родовища корисних копалин та джерела сировини дають змогу реалізувати цю стратегію у вугільній, металургійній, гірничорудній промисловості, промисловості будматеріалів;

б) стратегія «переслідування» («копіювання»). Полягає в освоєнні випуску конкурентоспроможної продукції, що вже виробляється в розвинутих країнах. Ця стратегія має застосовуватися для виробництва побутової техніки, двигуно-, автомобілебудування, хімічної промисловості тощо;

в) стратегія «лідерних технологій». Передбачає використання власних науково-технічних досягнень для створення нових видів продукції і технологій, формування попиту на них і виходу на нові ринки. Таку стратегію потрібно застосовувати в оборонній, аерокосмічній, суднобудівній промисловості, хімічному, важкому та енергетичному машинобудуванні, індустрії інформаційних технологій, інших наукоємних виробництвах;

г) «проривна» стратегія. Полягає у створенні принципово нових видів продукції, що випереджають сучасні зразки на одне-два покоління. Стратегія базується на концепції «обганяти не доганяючи», має селективний характер і реалізовуватиметься в науково-технічних установах та на інноваційних підприємствах.

Загальним для кожної з цих стратегій є досягнення нового технологічного рівня. На базі Концепції державної промислової політики Кабінетом Міністрів України була розроблена Державна програма розвитку промисловості на 2003–2011 роки¹.

Однак незважаючи на ніби то достатнє законодавче регулювання інноваційні процеси в Україні не набули значимих масштабів і не стали суттєвим фактором зростання ВВП. Як відмічалось у Рекомендаціях парламентських слухань на тему: «Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації», схвалених Постановою Верховної Ради України від 27 червня 2007 р.², загаль-

---

¹ Про схвалення Державної програми розвитку промисловості на 2003–2011 роки [Текст] : постанова Каб. Міністрів України від 28.07.2003 № 1174 // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 31. – Ст. 1628.

² Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації» [Текст] : постанова Верхов.

ною рисою усіх без винятку національних інноваційних систем є лідерство у забезпеченні трьох пріоритетів розвитку: науки, освіти та наукомісткого виробництва. Ефективність державної політики саме у сфері управління інноваційними процесами визначає конкурентоспроможність національної економіки.

Україна, яка входила до «тридцятки» країн світової інтелектуальної еліти, успадкувала від СРСР значний науково-технічний потенціал. За даними досліджень, проведених ООН на початку XXI століття, Україна посідала одне з перших місць у світі за кількістю наукових співробітників. Рівень освіченості українців перевищував середній індекс країн Східної Європи і СНД.

Проте на відміну від розвинутих країн в Україні так і не було створено національну інноваційну систему. Інноваційна діяльність характеризувалася структурною деформованістю, інституційною неповнотою, неузгодженістю та незбалансованістю технологічних, економічних і соціально-ціннісних аспектів.

Науково-технічний потенціал України практично не залучений до здійснення державою управління економічним розвитком суспільства. Стала тенденція до погіршення матеріально-технічної бази наукових установ негативно позначилась на результатах їх діяльності. В умовах зниження обсягів централізованих капітальних вкладень і недостатніх обсягів фінансування науки спостерігалось фізичне та моральне старіння науково-дослідної бази, суттєве погіршення матеріального забезпечення науки. Фактичне скорочення наукового потенціалу не супроводжується необхідною реорганізацією мережі наукових організацій, загальна кількість яких збільшується.

Система вищої освіти внаслідок постійних реформ, посиленої комерціалізації та відсутності системи прогнозування потреби у фахівцях різних галузей економіки не забезпечувала відповідності підготовки кадрів суспільним потребам. Як наслідок, погіршення якісних характеристик освітньої та наукової підготовки трудових ресурсів потенціалу знижує його конкурентоздатність в умовах зростання інтелектуальної інноваційної складової виробничого процесу, який

вимагає нестандартних рішень, розвитку особистості та її ціннісної орієнтації.

Світовою практикою напрацьовано три типи стратегій інноваційного розвитку: стратегія перенесення (використання зарубіжного науково-технічного потенціалу та перенесення його досягнень на терени власної економіки), стратегія запозичення (освоєння виробництва високотехнологічної продукції, що вже вироблялася в інших країнах, шляхом використання власної дешевої робочої сили та наявного науково-технічного потенціалу), стратегія нарощування (використання власного науково-технічного потенціалу, залучення іноземних учених і конструкторів). В Україні переважають ознаки першого та, частково, другого типу інноваційного розвитку.

У зв'язку з цим пропонувалося розробити нову Концепцію розвитку національної інноваційної системи, виходячи з таких її основних складових:

- структурна перебудова економіки, прогнози та пріоритети;
- розвиток науково-технічного потенціалу та формування інноваційної інфраструктури;
- стимулювання інноваційної активності суб'єктів господарювання;
- фінансова підтримка інноваційної діяльності;
- розвиток ринку наукомісткої продукції та послуг;
- розвиток інноваційної культури, формування системи генерації та поширення знань, підготовка кадрів високої кваліфікації, вдосконалення системи, форм і методів освіти та професійної підготовки;
- система правової охорони та використання інтелектуальної власності.

На жаль, дослідження реального стану інноваційної сфери дають підстави стверджувати про відсутність послідовного і системного підходу до її розвитку з боку органів державної влади, низьку ефективність механізму стимулювання суб'єктів господарювання до провадження інноваційної діяльності.

Так, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 6 червня 2007 р. № 381-р була схвалена Концепція Державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури

на 2008–2012 роки»¹. Не запровадивши її, Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням від 17 червня 2009 р. № 680-р. схвалив нову Концепцію розвитку національної інноваційної системи², метою якої було визначення основних засад формування та реалізації збалансованої державної політики з питань забезпечення розвитку національної інноваційної системи, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Строк реалізації цієї Концепції передбачався до 2025 року.

Світова фінансова криза 2008–2009 рр., яка вплинула й на економіку України, обумовила затвердження Державної програми економічного і соціального розвитку України на 2010 рік, що мала назву антикризової³. Пріоритетами соціально-економічного розвитку, на які спрямовувались основні заходи Уряду щодо реалізації державної політики у 2010 році, було визначено оздоровлення державних фінансів і банківської системи, а також стимулювання притоку інвестицій. У соціальній сфері особлива увага акцентувалася на державній підтримці сім'ї, дітей та молоді, зайнятості населення і ринку праці, заробітній платі й охороні праці, розвитку системи соціального страхування і пенсійній реформі, соціальному забезпеченні, охороні здоров'я, освіті, культурі, розвитку інформаційного простору.

Надзвичайно важливим кроком стало прийняття Закону України «Про наукові парки», який регламентує правові, економічні, організаційні відносини, пов'язані зі створенням та функціонуванням наукових парків, і спрямований на інтенсифікацію процесів розроблення, упровадження, виробництва інноваційних продуктів та інноваційної продукції на внутрішньому й зовнішньому ринках⁴. Законом перед-

---

¹ Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2008–2012 роки» [Текст] : розпорядження Каб. Міністрів України від 06.06.2007 № 381-р // Офіц. вісн. України. – 2007. – № 43. – Ст. 1726.

² Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи [Текст] : розпорядження Каб. Міністрів України від 17.06.2009 № 680-р // Офіц. вісн. України. – 2009. – № 47. – Ст. 1593.

³ Про Державну програму економічного і соціального розвитку України на 2010 рік [Текст] : Закон України від 20.05.2010 № 2278-VI // Офіц. вісн. України. – 2010. – № 49. – Ст. 1602.

⁴ Про наукові парки [Текст] : Закон України від 25.06.2009 № 1563-VI // Офіц. вісн. України. – 2009. – № 57. – Ст. 1978.

бачено, що науковий парк утворюється з метою розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності у вищому навчальному закладі та/або науковій установі, ефективного й раціонального використання наявного наукового потенціалу, матеріально-технічної бази для комерціалізації результатів наукових досліджень і їх впровадження на вітчизняному та закордонному ринках.

Основними функціями наукового парку є: (1) створення нових видів інноваційного продукту, здійснення заходів щодо їх комерціалізації, організація та забезпечення виробництва наукомісткої, конкурентоспроможної на внутрішніх і зовнішніх ринках інноваційної продукції; (2) інформаційно-методичне, правове та консалтингове забезпечення засновників і партнерів наукового парку, надання патентно-ліцензійної допомоги; (3) залучення студентів, випускників, аспірантів, науковців та працівників вищого навчального закладу та/або наукової установи до розроблення і виконання проектів наукового парку; (4) сприяння розвитку та підтримка малого інноваційного підприємництва; (5) організація підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів, необхідних для розроблення і реалізації проектів наукового парку; (6) залучення і використання у своїй діяльності ризикового (венчурного) капіталу, підтримка наукомісткого виробництва; (7) розвиток міжнародного і вітчизняного співробітництва у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності, сприяння залученню іноземних інвестицій та інші.

8 вересня 2011 р. Верховною Радою України був прийнятий Закон «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», метою якого стало забезпечення інноваційної моделі розвитку економіки шляхом концентрації ресурсів держави на пріоритетних напрямках науково-технічного оновлення виробництва, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках¹.

Згідно з цим Законом пріоритетними напрямами інноваційної діяльності визнавалися науково і економічно обґрунтовані напрями провадження інноваційної діяльності, що спрямовані на забезпечення економічної безпеки держави, створення високотехнологічної

---

¹ Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні [Текст] : Закон України від 08.09.2011 № 3715-VI // Офіц. вісн. України. – 2011. – № 77. – Ст. 2841.

конкурентоспроможної екологічно чистої продукції, надання високоякісних послуг та збільшення експортного потенціалу держави з ефективним використанням вітчизняних та світових науково-технічних досягнень. Вони поділяються на стратегічні та середньострокові пріоритетні напрями провадження інноваційної діяльності. Стратегічні пріоритетні напрями провадження інноваційної діяльності затверджуються Верховною Радою України на період до 10 років. Середньострокові пріоритетні напрями провадження інноваційної діяльності визначаються на період до 5 років і спрямовані на виконання стратегічних пріоритетних напрямів.

Стратегічними пріоритетними напрямами провадження інноваційної діяльності на 2011–2021 роки Закон визнав такі:

1) освоєння нових технологій транспортування енергії, впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії;

2) освоєння нових технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки;

3) освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій;

4) технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу;

5) впровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики;

6) широке застосування технологій більш чистого виробництва та охорони навколишнього природного середовища;

7) розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки.

Незважаючи на низку позитивних кроків у здійсненні державної законодавчої політики у сфері становлення інноваційного суспільства, за останні роки спостерігається значне відставання національної економіки від економіки розвинутих держав світу за рівнем технологічного розвитку та продуктивністю виробництва. Більшість підприємств залишаються технологічно відсталими, енергоємними. Вони також не провадять інноваційної діяльності.

У Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2012 р. № 691-р, наголошується на недосконалості системи державного регулювання в інноваційній сфері, що призводить до зниження темпів інноваційного розвитку, високої ресурсоемності національної економіки, низької якості продукції та послуг, неконкурентоспроможності вітчизняних підприємств, а також неефективного використання коштів, у тому числі державного та місцевих бюджетів, що виділяються для здійснення заходів у інноваційній сфері¹. Серед основних причин виникнення проблеми називаються такі:

- невизначеність засад державної політики в інноваційній сфері щодо функціонування ринку інновацій та технологій, формування інноваційної культури;

- відсутність системного підходу щодо визначення пріоритетів державної політики в інноваційній сфері, державного замовлення на інноваційну продукцію;

- суб'єктивний підхід до забезпечення розвитку інноваційної діяльності, нехтування принципом наукового обґрунтування стратегічних рішень щодо розвитку національної економіки;

- недосконалисть законодавства в інноваційній сфері, відсутність механізму стимулювання до створення, виробництва та споживання інноваційної продукції і внаслідок цього – низька привабливість інноваційної сфери для венчурного капіталу, низький рівень комерціалізації науково-технічних розробок та винаходів;

- низька ефективність фінансових інструменту та механізму, а також виконання державних програм та здійснення заходів у інноваційній сфері, функціонування державних та приватних об'єктів інноваційної інфраструктури;

- некоординованість інвестиційної та інноваційної державної політики, розпорошеність відповідних фінансових ресурсів, недосконалисть статистичних методів проведення оцінки стану провадження інноваційної діяльності;

- невизначеність принципів та механізму державно-приватного (публічно-приватного) партнерства в інноваційній сфері, засад ство-

---

¹ Про схвалення Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері [Текст] : розпорядження Каб. Міністрів України від 10.09.2012 № 691-р // Офіц. вісн. України. – 2012. – № 71. – Ст. 2883.

рення та функціонування технологічних платформ (об'єднання органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, наукових і виробничих організацій та установ для розв'язання проблем певної галузі);

– низький рівень провадження інноваційної діяльності підприємств незалежно від форми власності;

– відсутність ефективного механізму розподілу результатів інтелектуальної праці між винахідником, юридичною особою, в якій він працює, та державою;

– низький рівень міжнародного співробітництва в інноваційній сфері.

Реалізація ж Концепції передбачає, зокрема, (1) удосконалення законодавства в інноваційній сфері з метою створення умов для впровадження інновацій, формування інноваційної культури, удосконалення статистичних методів проведення оцінки стану провадження інноваційної діяльності; (2) визначення та впровадження механізму надання державної підтримки провадження інноваційної діяльності, реалізації пріоритетних інноваційних проектів з урахуванням світового досвіду; (3) визначення механізму координації інвестиційної та інноваційної державної політики для використання вітчизняного науково-технічного потенціалу в процесі технологічної модернізації національної економіки; (4) удосконалення національної системи технічного регулювання, патентної та ліцензійної діяльності бюджетних науково-дослідних установ; (5) визначення механізму державно-приватного партнерства в інноваційній сфері, а також комерціалізації науково-технічних розробок та винаходів; (6) забезпечення розвитку інноваційної інфраструктури, а також інноваційної діяльності на регіональному рівні; (7) стимулювання вітчизняних підприємств до спрямування власних коштів для проведення прикладних наукових досліджень та експериментальних розробок.

На основі проведеного аналізу можна констатувати існування в Україні великої кількості концепцій, стратегій, програм інноваційного розвитку суспільства у різні історичні періоди.

Є. М. Білоусов, досліджуючи проблематику правового забезпечення економічної безпеки держави в інноваційному просторі, звертається до практики європейських країн у сфері розвитку інноваційних процесів та стабілізації відносин з приводу впровадження

інновацій у виробничий сектор за рахунок розробки окремих програм. Він підкреслює, що подібна практика притаманна й Україні, але вітчизняні державні програми за своєю сутністю є певною формою стратегій розвитку й не є ефективними в умовах антикризового регулювання економічних процесів. Загалом сучасна парадигма державного управління економічними процесами в Україні має яскраво виражений ситуативний кон'юнктурний характер, що дозволяє владі оперативно реагувати на ринкові коливання, але така реакція більшою мірою відповідає інтересам тих бізнес-еліт, які представляє та лобіює влада.

Такі програми, на думку вченого, мають суто декларативний характер: в них визначаються цілі, напрями та завдання державного управління в тій чи іншій сфері, але натомість відсутні конкретні механізми їх досягнення чи вирішення. А слід нагадати, що саме рівень деталізації господарсько-правових механізмів відрізняє програму від законодавчого акта¹.

Погоджуємось з О. А. Гончаренко, яка у ході дослідження законодавчого забезпечення науково-технічної та інноваційної діяльності в Європейському Союзі та державах – членах ЄС, зазначає, що документи національної політики, такі як стратегії у сфері науково-дослідної та інноваційної діяльності, плани та інші офіційні документи та документи, пов'язані з певними програмами (правила проведення конкурсів, керівні принципи і т.д.), не мають юридично обов'язкової сили, як первинне або похідне вторинне законодавство. Ці документи можуть розглядатися як правова основа за умови, якщо вони будуть затверджені політичними та адміністративними органами. Разом з тим аналіз показує, що на національному рівні існує нерозривний зв'язок між політикою у сфері наукових досліджень, розробок та інновацій, викладеною у різних стратегіях, і правовими нормами. Більше того, законодавство часто розвивається на основі існуючої багаторічної політики, планів і стратегій².

---

¹ Концептуальні засади правового забезпечення інноваційної політики України [Текст] : монографія / Д. В. Задихайло, Г. П. Клімова, Л. С. Шевченко та ін. ; за ред. Д. В. Задихайла. – Х. : Право, 2014. – С. 68.

² Там само. – С. 126.

Саме це спостерігається і в Україні. Незважаючи на велику кількість програм, планів і стратегій інноваційного розвитку як всього суспільства, так і окремих галузей економіки, а також на певну декларативність низки положень, все ж таки ці документи виступають двигуном нормотворчої діяльності компетентних органів. Прикладів тому чимало.

Так, ще у 1993 році Кабінетом Міністрів України була затверджена Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). У ній, зокрема, вказувалося, що з перетворенням України на самостійну державу освіта стала власною справою українського народу. Розбудова системи освіти, її докорінне реформування мають стати основою відтворення інтелектуального, духовного потенціалу народу, виходу вітчизняної науки, техніки і культури на світовий рівень, національного відродження, становлення державності та демократизації суспільства в Україні.

Динамізм, притаманний сучасній цивілізації, зростання соціальної ролі особистості, гуманізація та демократизація суспільства, інтелектуалізація праці, швидка зміна техніки і технологій в усьому світі – все це потребувало створення таких умов, за яких народ України став би нацією, що постійно навчається.¹

Для встановлення стратегії та основних напрямів подальшого розвитку освіти в Україні Указом Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347/2002 затверджено Національну доктрину розвитку освіти,² яка продовжила розвиток ідеї навчання протягом життя.

Так, метою державної політики щодо розвитку освіти у Національній доктрині визначено створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, вихованні покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, неза-

---

¹ Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття») [Електронний ресурс] : постанова Каб. Міністрів України від 03.11.1993 № 896. – Режим доступу: <http://www.ligazakon.ua>.

² Про Національну доктрину розвитку освіти [Текст] : Указ Президента України від 17.04.2002 № 347/2002 // Офіц. вісн. України. – 2002. – № 16. – Ст. 860.

лежну, демократичну, соціальну та правову державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти.

Пріоритетними напрямками державної політики щодо розвитку освіти визнавалися:

- особистісна орієнтація освіти;
- формування національних і загальнолюдських цінностей;
- створення для громадян рівних можливостей у здобутті освіти;
- постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу;
- розвиток системи безперервної освіти та навчання протягом життя;
- пропаганда здорового способу життя;
- розширення країномовного освітнього простору;
- забезпечення освітніх потреб національних меншин;
- забезпечення економічних і соціальних гарантій для професійної самореалізації педагогічних, науково-педагогічних працівників, підвищення їх соціального статусу;
- розвиток дошкільної, позашкільної, загальної середньої освіти у сільській місцевості та професійно-технічної освіти;
- органічне поєднання освіти і науки, розвиток педагогічної та психологічної науки, дистанційної освіти;
- запровадження освітніх інновацій, інформаційних технологій;
- створення індустрії сучасних засобів навчання і виховання, повне забезпечення ними навчальних закладів;
- створення ринку освітніх послуг та його науково-методичного забезпечення;
- інтеграція вітчизняної освіти до європейського та світового освітніх просторів.

Результатом упровадження цих стратегій стала розробка і прийняття цілої низки законів та підзаконних нормативних актів. До них слід віднести Закони України «Про професійно-технічну освіту» (1998)¹, «Про загальну середню освіту» (1999)², «Про позашкільну

---

¹ Про професійно-технічну освіту [Текст] : Закон України від 10.02.1998 № 103/98-ВР // Офіц. вісн. України. – 1998. – № 9. – Ст. 319.

² Про загальну середню освіту [Текст] : Закон України від 13.05.1999 № 651-XIV // Офіц. вісн. України. – 1999. – № 23. – Ст. 1033.

освіту» (2000)¹, «Про дошкільну освіту» (2001)², «Про вищу освіту» (2002) та новий Закон «Про вищу освіту» (2014)³, постанови Кабінету Міністрів України, якими затверджені Положення про освітній округ (2010)⁴, Положення про загальноосвітній навчальний заклад (2010)⁵, Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах (2011)⁶, Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (2011)⁷, а також накази Міністерства освіти і науки України, якими затверджено нову редакцію Базового компонента дошкільної освіти (2012)⁸, Положення про дистанційне навчання (2013)⁹ та інші.

У 2013 році Указом Президента України від 25 червня 2013 р. № 344/2013 схвалено Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, розроблення якої було зумовлено необхідністю кардинальних змін, спрямованих на підвищення якості і конкурентоспроможності освіти в нових економічних і соціокультурних

---

¹ Про позашкільну освіту [Текст] : Закон України від 22.06.2000 № 1841-III // Офіц. вісн. України. – 2000. – № 29. – Ст. 1190.

² Про дошкільну освіту [Текст] : Закон України від 11.07.2001 № 2628-III // Офіц. вісн. України. – 2001. – № 31. – Ст. 1388.

³ Про вищу освіту [Текст] : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // Офіц. вісн. України. – 2014. – № 63. – Ст. 1728.

⁴ Про затвердження Положення про освітній округ [Текст] : постанова Каб. Міністрів України від 27.08.2010 № 777 // Офіц. вісн. України. – 2010. – № 65. – Ст. 2290.

⁵ Про затвердження Положення про загальноосвітній навчальний заклад [Текст] : постанова Каб. Міністрів України від 27.08.2010 № 778 // Офіц. вісн. України. – 2010. – № 65. – Ст. 2291.

⁶ Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах [Текст] : постанова Каб. Міністрів України від 15.08.2011 № 872 // Офіц. вісн. України. – 2011. – № 62. – Ст. 2475.

⁷ Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти [Текст] : постанова Каб. Міністрів України від 23.11.2011 № 1392 // Офіц. вісн. України. – 2012. – № 11. – Ст. 400.

⁸ Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (нова редакція) [Електронний ресурс] : наказ М-ва освіти і науки, молоді та спорту України від 22.05.2012 № 615. – Режим доступу: <http://www.ligazakon.ua>.

⁹ Про затвердження Положення про дистанційне навчання [Текст] : наказ М-ва освіти і науки України від 25.04.2013 № 466 // Офіц. вісн. України. – 2013. – № 36. – Ст. 1288.

умовах, прискорення інтеграції України у міжнародний освітній простір¹⁰.

Серед стратегічних напрямів державної політики у сфері освіти можна виділити такі:

- реформування системи освіти, в основу якої покладатиметься принцип пріоритетності людини;
- оновлення згідно з вимогами часу нормативної бази системи освіти;
- модернізація структури, змісту та організації освіти на засадах компетентнісного підходу;
- побудова ефективної системи національного виховання, розвитку і соціалізації дітей та молоді;
- забезпечення доступності та безперервності освіти протягом усього життя;
- формування безпечного освітнього середовища, екологізації освіти;
- розвиток наукової та інноваційної діяльності в освіті, підвищення якості освіти на інноваційній основі;
- інформатизація освіти, вдосконалення бібліотечного та інформаційно-ресурсного забезпечення освіти і науки;
- забезпечення проведення національного моніторингу системи освіти;
- підвищення соціального статусу педагогічних і науково-педагогічних працівників тощо.

У вищій освіті планується забезпечити: (1) приведення мережі вищих навчальних закладів і системи управління вищою освітою у відповідність із потребами розвитку національної економіки та запитів ринку праці; (2) створення дослідницьких університетів, розширення автономії вищих навчальних закладів; (3) перегляд та затвердження нового переліку професій педагогічних і науково-педагогічних працівників; (4) розроблення стандартів вищої освіти, зорієнтованих на компетентнісний підхід, узгоджених із новою структурою освітньо-кваліфікаційних (освітньо-наукового) рівнів вищої

---

¹⁰ Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Текст] : Указ Президента України від 25.06.2013 № 344/2013 // Офіц. вісн. України. – 2013. – № 50. – Ст. 1783.

освіти та з Національною рамкою кваліфікацій; (5) розширення взаємодії вищих навчальних закладів з установами Національної академії наук України та Національної академії педагогічних наук України щодо розвитку наукових досліджень у сфері вищої освіти; (6) залучення роботодавців до співпраці з вищими навчальними закладами, зокрема, до участі у розробленні стандартів вищої освіти, організації проходження практики студентами, вирішенні питань надання першого робочого місця випускникам; (7) даліше вдосконалення процедур і технологій зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти, які виявили бажання вступити до вищих навчальних закладів, як передумови забезпечення рівного доступу до здобуття вищої освіти; (8) переоснащення навчальної, науково-методичної та матеріально-технічної бази вищих навчальних закладів.

Як бачимо, реалізація цих заходів неможлива без одночасного впровадження державних програм у сфері економічного та соціального розвитку, зайнятості населення, його соціального захисту.

Так, Програма сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2012 р. № 1008¹, передбачає консолідацію зусиль усіх сторін соціального діалогу, що спрямовані на підвищення рівня економічної активності населення, сприяння його продуктивній зайнятості та посилення соціального захисту від безробіття. В основу цієї Програми закладена Національна тристороння угода про зайнятість та робочі місця, яка була підписана 1 червня 2012 р. між Всеукраїнським об'єднанням організацій роботодавців, професійних спілок, профоб'єднань та Урядом України².

Серед основних напрямів державної політики у сфері зайнятості, спрямованих на підвищення рівня зайнятості та зниження безробіття, варто виділити такі:

---

¹ Про затвердження Програми сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 року [Текст] : постанова Каб. Міністрів України від 15.10.2012 № 1008 // Офіц. вісн. України. – 2012. – № 83. – Ст. 3363.

² Національна тристороння угода про зайнятість та робочі місця від 01.06.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ligazakon.ua>.

1) *розширення сфери застосування праці та стимулювання заінтересованості роботодавців у створенні нових робочих місць шляхом:*

– надання державної підтримки розвитку та модернізації пріоритетних галузей (секторів) національної економіки і соціальної сфери на інноваційно-інвестиційній основі, виробничої та соціальної інфраструктури малих монофункціональних міст і сільських населених пунктів;

– стимулювання заінтересованості роботодавців у модернізації виробництва, розвитку сфер енергозбереження, будівництва, туристичної та рекреаційно-курортної інфраструктури;

– залучення інвестицій з метою забезпечення розвитку пріоритетних видів економічної діяльності та інфраструктури;

– розбудови мережі індустріальних (промислових) парків;

– активізації співпраці виконавців державних цільових програм і державної служби зайнятості з метою укомплектування безробітними створених робочих місць;

– запровадження інноваційних технологій, забезпечення підвищення продуктивності праці;

– запровадження стимулів заінтересованості роботодавців у створенні нових робочих місць, у тому числі для осіб з інвалідністю;

2) *підвищення рівня зайнятості сільського населення шляхом:*

– підвищення ефективності аграрного виробництва та конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції з урахуванням досвіду Європейського Союзу щодо розвитку аграрного ринку та засад спільної аграрної політики;

– розширення можливостей реалізації продукції особистих селянських господарств;

– удосконалення системи сертифікації сільськогосподарської продукції відповідно до вимог європейських стандартів;

– диверсифікації ринків збуту вітчизняної сільськогосподарської продукції;

– сприяння розвитку мережі сільськогосподарських виробничих і обслуговуючих кооперативів для забезпечення заготівлі, зберігання, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції;

- розвитку транспортної, сервісної та соціальної інфраструктури в сільській місцевості для стимулювання заінтересованості інвесторів;

- удосконалення системи трудових відносин на підприємствах аграрного сектору економіки та стимулювання заінтересованості членів особистих селянських господарств у загальнообов'язковому державному соціальному страхуванні;

- сприяння розвитку екологічного (зеленого), сільського туризму, народних художніх промислів, рекреаційно-туристичного підприємництва в сільській місцевості;

- стимулювання заінтересованості молоді у працевлаштуванні в сільській місцевості;

3) *розвиток підприємницької ініціативи економічно активного населення шляхом:*

- державної підтримки суб'єктів малого підприємництва, що створюють нові робочі місця у пріоритетних видах економічної діяльності;

- забезпечення доступності суб'єктів малого підприємництва до кредитних ресурсів для започаткування та ведення бізнесу;

- спрощення дозвільної системи у сфері господарської діяльності та усунення адміністративних бар'єрів для започаткування та ведення бізнесу;

- розроблення та виконання регіональних програм мікрокредитування суб'єктів малого підприємництва;

- забезпечення інформаційної підтримки суб'єктів малого підприємництва, зокрема з питань організації та провадження підприємницької діяльності;

- забезпечення підтримки економічно активного населення, зокрема безробітних, у започаткуванні власної справи;

4) *посилення мотивації економічно активного населення до легальної зайнятості та підвищення державних гарантій в оплаті праці шляхом:*

- удосконалення правового, адміністративного і економічного механізму державного регулювання виробничих та соціально-трудо-вих відносин з метою запобігання нелегальній (тіньовій) зайнятості населення;

- удосконалення системи оплати праці;

- удосконалення механізму захисту прав працівників на своєчасне отримання заробітної плати у повному розмірі;
- реформування системи загальнообов'язкового державного соціального страхування;
- підвищення рівня здійснення державного контролю з метою забезпечення адресності надання соціальної допомоги;
- проведення на постійній основі інформаційно-роз'яснювальної роботи щодо переваг легальних трудових відносин для забезпечення соціального захисту працівників;
- підвищення ефективності державного нагляду і контролю за дотриманням вимог законодавства про працю та зайнятість населення з метою забезпечення реалізації конституційних прав і соціальних гарантій працівників;
- активізації співпраці сторін соціального діалогу щодо детінізації відносин на ринку праці, забезпечення дотримання прав і гарантій працівників;

5) *формування переліку класифікації професій та професійних стандартів шляхом:*

- впровадження Національної рамки кваліфікацій, розроблення та запровадження галузевих рамок кваліфікацій і професійних стандартів;
- розширення переліку укрупнених (інтегрованих) робітничих професій;

б) *реформування системи підготовки кадрів шляхом:*

- забезпечення системного прогнозування потреб економіки та соціальної сфери у кваліфікованих кадрах;
- запровадження механізму формування державного замовлення на підготовку кадрів з урахуванням середньострокових прогнозів потреб економіки та соціальної сфери у кваліфікованих кадрах;
- забезпечення відповідності рівня підготовки кадрів потребам соціально-економічного розвитку регіонів, перспективам розвитку галузей економіки та соціальної сфери;
- удосконалення методів профорієнтаційної роботи з молоддю, підвищення мотивації заінтересованості молоді до оволодіння робітничими професіями;

- забезпечення систематичного інформування молоді щодо можливостей працевлаштування;
- розвитку системи початкової професійної підготовки учнівської молоді за робітничими професіями;
- удосконалення системи забезпечення якості вищої та професійно-технічної освіти;
- розроблення та запровадження освітніх стандартів на основі компетентнісного підходу;
- підвищення ролі організацій роботодавців та їх об'єднань у формуванні та реалізації державної політики з питань професійної підготовки кадрів, зокрема шляхом стимулювання заінтересованості до створення регіональних навчально-виробничих комплексів;
- сприяння запровадженню дуальної системи підготовки робітничих кадрів у системі професійно-технічних навчальних закладів;
- поширення практики стажування науково-педагогічних та педагогічних працівників, студентів, учнів (слухачів) вищих та професійно-технічних навчальних закладів на підприємствах, в установах та організаціях;

7) підвищення професійного рівня та конкурентоспроможності економічно активного населення шляхом:

- удосконалення нормативно-правової бази, інформаційно-методичного забезпечення підприємств з питань професійного розвитку працівників;
- стимулювання заінтересованості роботодавців до професійного навчання працівників на виробництві;
- удосконалення порядку організації професійного навчання, зокрема безробітних (організація навчання за інтегрованими професіями, впровадження сучасних технологій професійного навчання);
- створення умов для навчання особи протягом життя, зокрема підвищення рівня конкурентоспроможності на ринку праці осіб віком від 45 років;
- створення та забезпечення ефективного функціонування системи підтвердження професійної кваліфікації за результатами неформального професійного навчання за робітничими професіями;
- розроблення та запровадження методик професійного навчання дорослого населення, сприяння запровадженню новітніх програм, засобів і технологій професійного навчання, підвищення кваліфікації

працівників, які організують та здійснюють професійне навчання дорослих;

8) *підвищення мобільності робочої сили на ринку праці та удосконалення механізму регулювання трудової міграції шляхом:*

– створення системи статистичного спостереження за трудовою міграцією;

– посилення соціального захисту громадян України, які тимчасово працюють за кордоном, зокрема моряків;

– укладення двосторонніх міжнародних договорів про працевлаштування, соціальне та пенсійне забезпечення, приєднання до багатосторонніх міжнародних договорів у сфері трудової міграції;

– удосконалення механізму застосування праці іноземців в Україні з метою запобігання їх нелегальній зайнятості;

– посилення державного контролю за діяльністю суб'єктів господарювання, які надають послуги з посередництва у працевлаштуванні;

– реалізації територіальних та місцевих програм зайнятості населення, зокрема заходів, спрямованих на збалансування попиту та пропонування робочої сили на регіональних ринках праці з урахуванням можливостей працевлаштування і надання житла;

9) *сприяння зайнятості осіб, які потребують соціального захисту і не здатні на рівних умовах конкурувати на ринку праці, шляхом:*

– стимулювання заінтересованості роботодавців у працевлаштуванні на перше робоче місце за отриманою професією (спеціальністю) насамперед молоді та осіб з інвалідністю, осіб інших соціально вразливих верств населення;

– застосування гнучких умов трудового договору, зокрема для молоді та осіб з інвалідністю;

– сприяння підвищенню рівня охоплення професійним навчанням осіб з інвалідністю;

– реформування молодіжних центрів праці з метою підвищення якості надання послуг молоді;

10) *активізація роботи з профілактики та запобігання масовому вивільненню працівників шляхом:*

– удосконалення системи своєчасного попередження роботодавцями державної служби зайнятості про масові звільнення працівників;

- профілактики настання страхових випадків у працівників, які можуть бути звільнені за ініціативою роботодавців, зокрема тимчасового переведення на іншу роботу;
- запровадження професійної перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників, які можуть опинитися або перебувають під загрозою звільнення за ініціативою роботодавців;
- залучення до оплачуваних громадських робіт працівників, які переведені до роботи в режимі неповного робочого часу.

Зараз з упевненістю можна стверджувати, що значна частина заходів, запропонованих у Програмі сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 року, знайшла своє втілення у відповідних нормативних актах. Це, зокрема, Закон України «Про професійний розвиток працівників» (2012)¹, новий Закон «Про зайнятість населення» (2012)², постанови Кабінету Міністрів України, якими затверджено Порядок укладення договору про стажування студентів вищих та учнів професійно-технічних навчальних закладів на підприємствах, в установах та організаціях і Типову форму договору про стажування студентів вищих та учнів професійно-технічних навчальних закладів на підприємствах, в установах та організаціях (2013)³, Порядок компенсації роботодавцям частини фактичних витрат, пов'язаних із сплатою єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (2013)⁴, Порядок компенсації роботодавцям витрат у розмірі єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та Перелік

---

¹ Про професійний розвиток працівників [Текст] : Закон України від 12.01.2012 №4312-VI // Офіц. вісн. України. – 2012. – № 11. – Ст. 395.

² Про зайнятість населення [Текст] : Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI // Офіц. вісн. України. – 2012. – № 63. – Ст. 2565.

³ Про затвердження Порядку укладення договору про стажування студентів вищих та учнів професійно-технічних навчальних закладів на підприємствах, в установах та організаціях і Типової форми договору про стажування студентів вищих та учнів професійно-технічних навчальних закладів на підприємствах, в установах та організаціях [Текст] : постанова Каб. Міністрів України від 16.01.2013 № 20 // Офіц. вісн. України. – 2013. – № 5. – Ст. 163.

⁴ Про затвердження Порядку компенсації роботодавцям частини фактичних витрат, пов'язаних із сплатою єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування [Текст] : постанова Каб. Міністрів України від 13.03.2013 № 153 // Офіц. вісн. України. – 2013. – № 21. – Ст. 706.

пріоритетних видів економічної діяльності для створення нових робочих місць суб'єктами малого підприємництва (2013)¹, Порядок видачі ваучерів для підтримання конкурентоспроможності осіб на ринку праці (2013)², Порядок організації громадських та інших робіт тимчасового характеру (2013)³, Порядок підтвердження результатів неформального професійного навчання осіб за робітничими професіями (2013)⁴, накази Міністерства соціальної політики України, якими затверджено Порядок відбору навчальних закладів для організації професійного навчання зареєстрованих безробітних та їх проживання в період навчання (2013)⁵ та Перелік професій, спеціальностей, напрямів підготовки та підвищення кваліфікації, для навчання за якими може бути виданий ваучер (2015)⁶, спільний наказ Міністерства соціальної політики України та Міністерства освіти і науки України щодо професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації зареєстрованих безробітних (2013)⁷ й багато інших.

Завдяки прийняттю нормативним актам вдасться забезпечити розширення сфери застосування праці шляхом створення нових ро-

---

¹ Деякі питання реалізації статті 26 та частини другої статті 27 Закону України «Про зайнятість населення» [Текст] : постанова Каб. Міністрів України від 15.04.2013 № 347 // Офіц. вісн. України. – 2013. – № 39. – Ст. 1364.

² Про затвердження Порядку видачі ваучерів для підтримання конкурентоспроможності осіб на ринку праці [Текст] : постанова Каб. Міністрів України від 20.03.2013 № 207 // Офіц. вісн. України. – 2013. – № 26. – Ст. 867.

³ Про затвердження Порядку організації громадських та інших робіт тимчасового характеру [Текст] : постанова Каб. Міністрів України від 20.03.2013 № 175 // Офіц. вісн. України. – 2013. – № 23. – Ст. 776.

⁴ Про затвердження Порядку підтвердження результатів неформального професійного навчання осіб за робітничими професіями [Текст] : постанова Каб. Міністрів України від 15.05.2013 № 340 // Офіц. вісн. України. – 2013. – № 37. – Ст. 1310.

⁵ Про затвердження Порядку відбору навчальних закладів для організації професійного навчання зареєстрованих безробітних та їх проживання в період навчання [Текст] : наказ М-ва соц. політики України від 16.05.2013 № 269 // Офіц. вісн. України. – 2013. – № 45. – Ст. 1619.

⁶ Про затвердження Переліку професій, спеціальностей, напрямів підготовки та підвищення кваліфікації, для навчання за якими може бути виданий ваучер [Текст] : наказ М-ва соц. політики України від 25.06.2015 № 661 // Офіц. вісн. України. – 2015. – № 65. – Ст. 2162.

⁷ Про затвердження Порядку професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації зареєстрованих безробітних [Текст] : наказ М-ва соц. політики України, М-ва освіти і науки України від 31.05.2013 № 318/655 // Офіц. вісн. України. – 2013. – № 51. – Ст. 1859.

бочих місць, а відповідно, збільшити чисельність осіб, зайнятих економічною діяльністю, зменшити обсяг безробіття, у тому числі серед молоді, підвищити мобільність робочої сили на ринку праці, її якість та конкурентоспроможність, зокрема осіб віком від 45 років, а також підвищити престижність праці за робітничими професіями.

Значну роль відіграють державні програми в інноваційному розвитку й інших галузей економіки України, таких як охорона здоров'я, екологічна безпека і використання природних ресурсів, кадрова, регіональна, міграційна політика, безпека, гігієна праці та виробниче середовище, молодіжна політика, аграрна галузь.

Як вбачається, законодавство у сфері інновацій численне та різноманітне. Оцінка якісного складу нормативної бази розвитку інноваційної інфраструктури дозволяє зробити висновок про деяку її фрагментарність, недостатню обґрунтованість, декларативність, суперечливість і слабкість механізмів реалізації правових норм. Нормативні акти не завжди характеризуються послідовністю та змістовною пов'язаністю між собою. Не випадково останніми роками активно обговорюється питання щодо підвищення ефективності національного законодавства з питань інноваційної діяльності.

Підтримуємо позицію тих науковців, які виступають за кодифікацію інноваційного законодавства. Так, Ю. Є. Атаманова зазначає, що найбільш прийнятною правовою формою удосконалення правового регулювання відносин в інноваційній сфері є систематизація усього масиву нормативно-правових актів та розроблення за її результатами кодифікованого акту, який дозволить не лише якісно підвищити рівень ефективності законодавчого регулювання таких відносин завдяки скасуванню недієвих і застарілих правових норм та приведенні їх у гармонійну єдність, але й модернізувати його з урахуванням стану і проблем національної економіки, державних пріоритетів із впровадження інноваційних засад її розвитку та тенденцій руху глобальної, світової економічної системи¹.

---

¹ Атаманова, Ю. Є. Концептуальні підходи до систематизації інноваційного законодавства та розроблення проекту Інноваційного кодексу України [Текст] / Ю. Є. Атаманова // Проект Інноваційного кодексу України як новий етап розвитку нормотворення в інноваційній сфері : матеріали наук.-практ. конф., м. Харків, 14 черв. 2011 р. / редкол.: С. М. Прилипка, Ю. Є. Атаманова, Д. В. Задихайло. – Х. : ФІНН, 2011. – С. 31.

На думку К. В. Єфремової, законодавче регулювання національної інноваційної системи не є достатнім для сталого функціонування забезпечення нерозривного зв'язку науки з виробництвом і досягнення науковими розробками і технологіями стадії впровадження у виробничий процес.

В умовах переходу України на інноваційну модель розвитку виникає необхідність ефективного формування і функціонування національної інноваційної системи, визначення форм участі держави в цілому та територіальної громади на місцях в таких відносинах, правових форм державного управління національною інноваційною системою та напрямків державної інноваційної політики¹.

Таким чином, можна стверджувати, що перехід нашої держави на інноваційний розвиток є принципово важливим для підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки, потреба в якій особливо загострилася зі вступом України до Світової організації торгівлі. Тому законодавча база потребує подальшого удосконалення та кодифікації.

---

¹ Єфремова, К. В. Загальні засади державного регулювання функціонування національної інноваційної системи [Текст] / К. В. Єфремова // Проект Інноваційного кодексу України як новий етап розвитку нормотворення в інноваційній сфері : матеріали наук.-практ. конф., м. Харків, 14 черв. 2011р. / редкол.: С. М. Прилипко, Ю. С. Атаманова, Д. В. Задихайло. – Х. : ФІНН, 2011. – С. 71.